

ՊԵՆՏԵՆՆԵՐԻ ԿԱՆԱՅՔ

ԿԱՆԱՅՔ

Երբ ժողովուրդը ոտքի է կանգնում պատերազմելու հանուն ազգային անկախության, ապա նա իր առջև որոշակի նպատակ է տեսնում՝ այնպիսին, որի մասին սովորական պայմաններում մոռանում են: Խմբային բնագղը զգալիորեն ուժեղանում է, քանի որ անհատներին իրարից բաժանող ամենատարբեր սոցիալական արգելքներ թուլանում են: Բարձր դիրք գրավող դասակարգերը սկսում են բարեմիտ վերաբերմունք դրսևորել ցածր դիրք գրավողների նկատմամբ, մի բան, որ նորմալ պայմաններում չի դիտվում: Հասարակական փոխադրամիջոցների ուղևորները, ովքեր սովորաբար լուռ ու ինքնամոլի են լինում, այժմ արդեն միմյանց ներգրավում են աշխույժ խոսակցությունների մեջ: Սոցիալական տարբեր շերտերի պատկանող կանայք ու տղամարդիկ ամուսնանում են միմյանց հետ, ինչն այլ պայմաններում հավանության չէր կարող արժանանալ: Սեռերի միջև գոյություն ունեցող պատնեշը եթե չի էլ վերանում լիովին, ապա շատ դեպքերում թուլանում է: Այն սահմանափակումները, որոնք նախկինում նպաստում էին կոլեկտիվի ներսում կարգապահության պահպանմանը, այժմ մի կողմ են նետվում: Արշավանքի դուրս գալուց առաջ ողջ հասարակությունն ավելի հոծ է դարձնում իր շարքերը:

Այդ ամենի հետևանքով ծագող խնդիրներն ավելի լուրջ բնույթ են ստանում մի շարք այլ գործոնների առկայության դեպքում: Երկրի արական բնակչության առավել կենսունակ մասը ձեռք է բերում թուլների պաշտպանի լուսապսակ, և կանայք բնագղաբար, շողոքորթելով և շնորհակալական զգացմունքներով լի, մոտենում են նրան: Խնդիրը բարդանում է նրանով, որ բնակ-

չության այս կենսականորեն ուժեղ մասը մեկուսացվում է ճամբարներում, ամուսինները բաժանվում են կանանցից, շամուսնացած երիտասարդները ազատվում են ծնողական կարգապահության սահմանափակումներից և իրենց սեռական հետաքրքրությունները բավարարելու հնարավորություն են ստանում: Թեթև վարքի տեր կանայք նրանց որսում են ճամբարների շրջակայքում: Հատկապես ափսոսանքի է արժանի այն փաստը, որ շատ թեթեւամիտ, հազիվ տասնհինգ-տասնութ տարեկան աղջիկներ, ներգրավվում են այդ հորձանուտի մեջ, ի վերջո հասնելով բարոյական լիակատար քայքայման:

Այս խնդիրները պետք է դիտել որպես պատերազմի անխուսափելի հետևանքներ: Մեզ մշտապես հիշեցնում են, թե «մարդը մնում է մարդ»: Բազմաթիվ կրթված մարդիկ, չպատկանելով վավաշոտների կարգին, այնուամենայնիվ նման պայմաններում զինվորների սանձարձակությունը դիտում են որպես անխուսափելի շարիք և նույնիսկ ցանկալի երևույթ: Այդ դեպքում ինչու՞ տվյալ խնդիրն անուշադրության չմատնել:

Բայց որքան էլ փորձում ենք վանել մեզանից այդ խնդիրը, այն մեզ հանգիստ չի տալիս: Ընդ որում, անհանգստացնող է ոչ միայն հիվանդությունների տարածման անժխտելի փաստը, այլև այն զարմանալի կապը, որ գոյություն ունի բարբերի և զորքի բարոյական ոգու միջև: Հուլը, որն անկողմնակալ ուսումնասիրող էր և ոչ մի եսասիրական շահ չէր հետապնդում, ասում է. «Պատերազմի ընթացքում առավելագույն հաջողության հասնելու համար բոլոր մարդիկ, ինչպիսի դիրք էլ նրանք զբաղեցնելիս լինեն, անհրաժեշտաբար պետք է բարձրագույն աստիճանի զսպվածություն հանդես բերեն»:

Այս միտքն այնքան էլ արտասովոր չէ, որքան կարող է թվալ առաջին հայացքից: Ոչ ոք չի կարող ժխտել, որ սպորտի բնագավառում հաջողության հասնելու համար խստագույն զսպվածություն է հարկավոր: Յուրաքանչյուր պատվախնդիր մարդ շատ լավ կարող է հիշել, որ զսպվածության բացակայությունը անհաջողության է մատնում մարդուն: Դա նախապաշարմունք չէ: Գործնականում կրկին ու կրկին հաստատվում է այն իրողությունը, որ բարձրակարգ մարզիկը կորցնում է իր որակը, եթե այդ կանոնին չի հետևում: Այդ կանոնը պահպանելը կարևոր է ոինգի վրա, խաղադաշտում կամ հեծանվուղու վրա հաջողության հասնելու համար:

«Հանրահայտ է, և դա ապացուցված է փորձով, - ասում է դոկտոր Լոուրենս Բրաունը, - որ սեռական շարաշահումները տղամարդկանց, բայց է՛լ ավելի մեծ չափով՝ կանանց, հանգեցնում են նյարդային բազմաթիվ հիվանդությունների և մեծաթիվ այլ տկարությունների: Սեռական եռանդի ծախսը հանգեցնում է ներքին սեկրեցիայի գեղձերի գործունեության խանգարումների այն ծանրակշիռ պատճառով, որ կանանց և տղամարդկանց սեռական գեղ-

ձերը սերտորեն կապված են ներքին սեկրեցիայի գեղձերի հետ, իսկ վերջիններս մեծաթիվ կարևոր ֆունկցիաներ են կատարում՝ վերահսկելով մարդկային օրգանիզմի գործունեության շատ կողմեր»:

Հետևաբար Հոլլը չի շահագանցում, երբ ընդգծում է, որ պատերազմում մեծագույն հաջողությունն անհնար է առանց մեծագույն զսպվածության:

Եվ իսկապես, քաղքենին, որը, ուները թոթվելով պնդում է, թե մեր բնազդները տրված են մեզ նրա համար, որպեսզի օգտվենք դրանցից, և որ իրեն անհրաժեշտ է լիակատար ազատություն տրամադրել, հազիվ թե հասկանա, որ նման կարծիքը բժշկության համար անընդունելի է: «Եթե այդ սկզբունքը լավն է սեռական բնազդների կապակցությամբ, ապա ինչու՞ այն կիրառելի չէ այլ բնազդների նկատմամբ», - իրավացիորեն հարցնում է դոկտոր Հելֆրիդը: Պատկերացնենք, որ հենց առաջին արկի պայթյունից հետո զինվորը լքում է իր գրաված դիրքն ու փախչում - հեռանում է: Դատարանում նա իր վարքն արդարացնում է «բնության տված բնազդով»: Լսելով այս փաստարկը, բրիգադային գեներալը ոտքի է կանգնում և, նրա ձեռքը սեղմելով, ասում է. «Սիրելի բարեկամ, ես շնորհավորում եմ ձեզ, քանի որ դուք վճռական փաստարկ բերեցիք այս միջնադարյան դատախազի հիմար մեղադրանքների դեմ»:

Բերենք մեկ այլ օրինակ: Մի տղամարդ, զայրանալով, որ իրեն ամբոխի մեջ գտնվելիս հրել են, վրեժի իր բնազդին ազատություն տալով, հարվածում է բոլորովին անմեղ մի մարդու: Այս արարքի վկաները հավանություն են տալիս նրա արարքին, քանի որ նա համարձակ կերպով ազատություն տվեց իր զգացմունքներին, իսկ նրանցից մեկն էլ նկատում է. «Բնազդները հենց նրա համար են տրված, որ ոչ թե ճնշես, այլ բավարարես»: Եվս մեկ հնարավոր դեպք. «Գիշերը բանկում բռնված գողին բանկի տնօրենը լիովին արդարացնում է, քանի որ նա ղեկավարվել է հետաքրքրասիրության և կուտակման իր բնազդներով: Ահա՛ այն աշխարհը, որտեղ մենք ստիպված կլինեինք ապրել»:

Այսպիսով, այդ հարցն ավելի լայն նշանակություն ունի: Սեռական բնազդն ընկած է մարդկային բնավորության ինչպես ամենաբարձրագույն, այնպես էլ ամենաստոր դրսևորումների հիմքում:

Նորմալ սեռական կյանքը խոր այլասիրական զգացմունքներ է առաջ բերում: Դրա հետ կապված են որոշ արտոնություններ, սակայն կան նաև որոշակի կոնկրետ պարտականություններ, ինչպես օրինակ՝ բնակարանով ապահովելը, կնոջ և երեխաների մասին հոգ տանելը, նրանց հետ հուզական կապվածությունը և այլն: Մինչդեռ աննորմալ սեռական կյանքի դեպքում արտոնություններն ու պարտականությունները փոխադարձաբար չեն հավասար

րակշռվում: նա, ով վավաշոտ է, որպես կանոն, նաև եսասեր է, ինքնասիրահարված, անկայուն և անսկզբունքային:

Պատերազմական արշավանքների ժամանակ նապոլեոնն իր հետ անպայման վերցնում էր հակառակորդի բոլոր գեներալների մասին հատուկ կազմված գործեր (դոսյեներ): Դա նա անում էր, որպեսզի կարողանար, ելնելով նրանց բնավորության և խելքի մասին ունեցած տվյալներից, իր մարտավարությունը հակադրել նրանց մտադրություններին: Իր պլանները մշակելիս նա միշտ հաշվի էր առնում հակառակորդի ռազմական ղեկավարների հոգեբանական առանձնահատկությունները: Օրինակ, Վաթեոլոոյի ճակատամարտի ժամանակ նապոլեոնը երկրնորանքի առաջ հայտնվեց. դաշնակիցներից ո՞ւմ վրա հարձակվել առաջին հերթին: Եվ նա որոշում կայացրեց առաջին հարվածը հասցնել պրուսացիներին, քանի որ հիանալի գիտեր. նրանց հրամանատար գեներալ Բլյուխերը շափից ավելի շուտ բռնկվող է և չի կարող խուսափել կռվից՝ ավելի զգուշավոր Վելլինգտոնին միանալու համար:

Գերմանացիները կատարելագործեցին նապոլեոնի հոգեբանական հնարները և դրանք իսկական արվեստի աստիճանի բարձրացրին: Սատանայական հնարամտությամբ նրանք օգտագործեցին այն փաստը, որ ցանկացած անհատի գնահատելիս ամենակարևորը նրա բարոյական կերպարն է: Որևէ երկիր ներխուժելուց առաջ նրանք արդեն հիանալի գիտեին, թե ում կարելի է գնել և ինչ գնով: Նրանք վարպետորեն խաղացին այն թաքուն սարսափների վրա, որոնք պահված են յուրաքանչյուր մարդու հոգու խորքերում: Նապոլեոնի մեթոդը կատարելագործվեց. գործեր էին սարքվում նաև ոչ մեծ քաղաքների պաշտոնատար անձանց, արհեստակցական միությունների ղեկավարների, հայտնի քաղաքացիների և սեփականատերերի վերաբերյալ: Այս սկզբունքը կարող է հետագա զարգացում ստանալ, քանի որ ամենից առաջ բարոյական կերպարն է բնութագրում ոչ միայն անհատներին, այլև մարդկային խմբերը:

Անցյալում գերմանական բանակում նույնպես կարծում էին, թե զինվորի համար ազատ սեռական կապերն անխուսափելի են: Քանի որ դա պաշտոնական տեսակետ էր, ապա, գիտական պրոֆիլակտիկայի մեթոդներով քայլեր էին ձեռնարկվում զինվորներին վեներական հիվանդություններից պաշտպանելու համար: Ավելի ուշ հաստատվեց պաշտոնական այլ տեսակետ, ըստ որի սեռական սանձարձակությունը ոչ միայն անխուսափելի է, այլև ցանկալի: Պատերազմից դեռ շատ առաջ գաղտնի կերպով խրախուսվում էին հարևանությամբ տեղավորված աշխատանքային ճամբարներում գտնվող պատանիների և աղջիկների միջև պատահական սեռական կապերը: Ըստ Լեհաստանից ստացված ավելի հին վկայության, տներում տեղավորվող գերմանացի զինվորների քանակը որոշվում էր յուրաքանչյուր տանն ապրող երիտասարդ կա-

նանց թվով: Յինիզմի արտահայտություն էր և այն, որ մեր ձեռքն ընկած բոլոր գերմանացի բոլոր ռազմագերիները պահպանակներ (պրեզերվատիվներ) ունեին: Այն տպավորությունն էր ստացվում, թե դրանք մտնում էին նրանց ծառայական իրերի ցանկի մեջ: Ոչ ոք չէր կասկածում, որ եթե Գերմանիային հաջողվեր համաշխարհային տիրապետության հասնել, ապա նրա զինվորականներին թույլ էր տրվելու զբաղվել թալանի ամենատարբեր տեսակներով:

Նման օրինակները թույլ են տալիս տեսնել, թե ինչպիսի սերտ կապեր գոյություն ունեն բարձրի և զորքի բարոյական վիճակի միջև: Ոչ մի չափով անհիմն չի լինի, եթե եզրակացնենք, որ գերմանացի զինվորականներին հատուկ դաժանությունը և նրանց կողմից բարոյականության բոլոր օրենքները լիովին արհամարհելը սեռական կյանքի նորմերի պաշտոնական անտեսման որոշակի հետևանքներն էին, մի բան, որ ընդունված էր գերմանական բանակում: Հագիվ թե այլ կերպ հնարավոր լինի բացատրել կանանց և երեխաների այն սառնասիրտ սպանությունները, որ իրենց անձնական նախաձեռնություններով կատարում էին գերմանացի զինվորականները: Գթություն հայցելու արցունքախառն ունեցնելը, որ արտահայտում էին գերմանացի զինվորները, երբ իրենց գլխավերևներում հակառակորդի սվինի ծայրին արդարադատության ձեռքն էին տեսնում, ապշեցուցիչ նմանություն ունեին այն վավաշոտ մարդու խղճուկ գանգատների հետ, որին բռնել են ուրիշի կնոջ անկողնում: Ո՛վ կարող է համարձակվել ու ասել, թե իբր զինվորի բարոյական կերպարը նշանակություն չունի:

Անգլիական բանակում սեռական սանձարձակությունը լուրջ չարիք է համարվում: Այդ պատճառով այդ չարիքի դեմ պայքարելու համար որոշակի միջոցներ են ձեռնարկվում: Սակայն, ինչպես և զինված ուժերում ծագող շատ խնդիրներ, այս խնդիրը ևս վերաբերում է ողջ ազգին, և միայն ազգն է ի վիճակի լուծելու այն: Դա ողջ հասարակության, այլ ոչ թե նրա մի մասի խնդիրն է:

Ազգը կարող է շատ բան անել: Զինվորին իր տան հետ կապելու համար ավելի լայնորեն, քան թե դա արվում էր մինչև այժմ, կարելի է օգտագործել ռադիոհաղորդիչները: Զվարճություններն ու մյուս միջոցառումները պետք է արթնացնեն զինվորների ոչ թե վատ, այլ լավագույն բնագոյները:

Քական ներդրում կարող է կատարել ինքը՝ բանակը: Գնդի սպաչական կազմը պետք է հոգ տանի, որպեսզի զորանոցներն ավելի գրավիչ լինեն զինվորների համար, քան հասարակաց տները, ճամբարն՝ ավելի գրավիչ, քան քաղաքները: Վատ սպայի ենթակաները ծառայությունից ազատ ժամանակ միշտ ձգտելու են դուրս պրծնել զորամասի սահմաններից: Բայց գրեթե բոլորին հայտնի է, որ պատանիների և տղամարդկանց լավագույն մասն իր ժա-

մանակն անց է կացնում ոչ թե հասարակաց տներում, բիլիարդանոցներում, պարահրապարակներում և նման այլ տեղերում, այլ երեկոյան դպրոցներում, մարզահրապարակներում, մարզասրահներում, գնդակ խաղալու մարզագետիներում կամ էլ հողամասում: Բանակի համար շափազանց օգտակար է խրախուսել իր անձնակազմին, որպեսզի զինձառայողները ձգտեն հասնել բարձրագույն արդյունքների: Մարդը ձգտում է ակտիվ կյանքի, դա նրա ամենաուժեղ ցանկությունն է, և եթե ճամբարում անհետաքրքիր է ու ձանձրալի, ապա զինակոչիկների սեռական կյանքն անառողջ կլինի:

«Անպարկեշտությունների մասին» հատուկ զրույցները շատ հազվադեպ են արդյունավետ լինում, քանի որ դրանց ընթացքում համեստ զինվորներն իրենց արատավորված են զգում, իսկ անբարոյականներն էլ դրանք ընկալում են որպես զվարճություն: Բոլոր դեպքերում հոգեբանական սխալ են թույլ տալիս, երբ խնդրին մոտենում են բացասական կողմից: Մոտեցումը պետք է դրական լինի: Սեռական սանձարձակության վրա հարձակումներ կատարելու փոխարեն անհրաժեշտ է ցույց տալ, թե ինչ օգուտ է տալիս ֆիզիկական մաքրությունը: Ֆիզկատրաստության հրահանգչի կողմից իբր թե առանց հատուկ մտադրության ասված մի նախադասությունը անհամեմատ ավելի արժեքավոր է, քան թե թագավորական բժշկական քոլեջի ներկայացուցչի կարդացած երկարաշունչ մի դասախոսություն:

Նման հարցերում խորհուրդ տվող մարդու հեղինակությունը առաջնահերթ նշանակություն ունի: Ահա թե ինչու հարգանք վայելող մարզիկի խոսքը առողջ երիտասարդների վրա շատ ավելի մեծ ազդեցություն կարող է գործել, քան բժշկագիտության ծեր պրոֆեսորի դասախոսությունները:

Գործից անտեղյակ մարդկանց թվում է, թե օժանդակ տարածքային ծառայության¹ կանայք և աղջիկները ավելի են բարդացնում զինվորների սեռական պրոբլեմները: Բայց իրականում նրանք առողջ ազդեցություն են գործում: Հակառակ այդ կորպուսի սպաների հասցեին արված քննադատության, մենք լուրջ հիմքեր չունենք կասկածելու, որ նրանք շատ արժանավոր կանայք են և անձնական մեծ ազդեցություն են գործում, և հենց դա է ցանկացած կանանց կազմակերպության կարևորագույն նշանակությունը:

Ընդունված է ասել, որ կանայք, տղամարդկանց համեմատությամբ, ավելի հեշտ են ազդեցության տակ ընկնում: Եթե նրանց հավատարմությունը այնքան էլ երկար չի տևում (և հիմքեր չկան կասկածելու, որ դա հենց այդպես է), ապա ակնհայտ է, որ նրանք ավելի ակտիվ են և իրենց պարտականությունների կատարումից խույս տալու ավելի թույլ հակվածություն ունեն:

¹ Կամ՝ ամերիկյան բանակի կանանց օժանդակ կորպուս: - Հեղինակի ծնթ.:

Սպաները լավ անձնական օրինակ են ցույց տալիս, ուրիշներն էլ հաճույքով ընդօրինակում են նրանց: Այդ կանանց ընդհանուր դրական ազդեցությունը զգացվում է ողջ բանակում:

Անհնարին կլինեի խիստ գաղտնի պահել Օժանդակ տարածքային ծառայությունների անձնակազմի կյանքը, ընդ որում, կանայք էլ ավելի մեծ շանասիրությամբ են պաշտպանում իրենց հեղինակությունը, քան տղամարդիկ: Նորմալ տղամարդուն ևս հատուկ է հպարտությունը, և նա չէր ցանկանա, որպեսզի իրեն տեսնեն մի այնպիսի կնոջ հետ, որը պոռնկությամբ է զբաղվում: Շատ ավելի մեծաթիվ տղամարդիկ են կանանց վերաբերյալ վեհ իդեալներ դավանում, քան կարելի էր կարծել: Դա հատկապես նկատելի է աշխատավոր դասակարգերի շրջանում, որտեղ եղբայրն ու քույրը միասին են մեծանում, միասին դպրոց են գնում և կապված են սիրո ու ընկերության զգացումներով: Այսպիսի պայմաններում նրանց սեռական հետաքրքրությունները ավելի նորմալ են զարգանում, քան այն երեխաների սեռական հետաքրքրությունները, որոնք մեկուսացված են փակ պանսիոններում:

Դրա հետևանքով աշխատավոր երիտասարդության ներկայացուցիչները հաճախ բարոյական մաքրության ավելի բարձր օրինակներ են տալիս, քան թե ճգնավորը: Նա գիտե, թե ինչ ամոթ է անօրինականորեն ծնված լինելը: Նա հասկանում է, թե ինչպիսի ամոթ և հուսահատություն է ապրում դժբախտության մեջ հայտնված աղջիկը: Իր քույրերի նկատմամբ խոր անձնական հարգանքը նրա մոտ հարգանք է ձևավորում բոլոր կանանց նկատմամբ: Նա, որպես կանոն, բարձր բարոյական պահանջներ է ներկայացնում այն կնոջը, որի հետ պատրաստվում է ամուսնանալ: Աշխատավոր դասակարգերը մեծ նշանակություն են տալիս ֆիզիկական մաքրությանը, մի բան, որն արհամարհվում է ունևոր դասակարգերի շրջանում: Քանի որ աշխատավորների շրջանում խմբային բնագոյն ավելի ուժեղ է, քան մյուսների մոտ, ապա նրանք ավելի մեծ լրջությամբ են վերաբերվում սեռական թեթևամիտ կյանքի հետևանքներին:

Ակնհայտ է, որ Օժանդակ տարածքային ծառայությունն իր բարոյական խնդիրներն ունի, քանի որ մարդկանց ոչ մի կազմակերպություն չի կարող անթերի լինել: Սակայն, շնորհիվ հմուտ ղեկավարման բարոյականության նորմերի, խախտումներն այստեղ շատ հազվադեպ են: Եթե զինվորի բարոյական կերպարի հետ կապված բոլոր խնդիրները հանձնվեին ռազմական հոգեբանության հատուկ ղեկարտամենտին, ապա Օժանդակ տարածքային ծառայության ազդեցությունն օգտագործելու իրական հնարավորություններ կստեղծվեին: Այդ դեպքում զսպվածությունը կդառնար բանակի իդեալը:

Յուրաքանչյուր տղամարդ ձգտում է, որպեսզի կինն իր մասին դրական կարծիք կազմի: Եվ քանի որ կանայք իրենք ևս բարոյական արժեքների մասին առողջ պատկերացում ունեն, ապա հարցին գիտական և գործնական տեսանկյուններից մոտենալիս այդ բնագրը կարելի է օգտագործել լավագույն ձևով:

Գալիս է մի ժամանակ, երբ յուրաքանչյուր առողջ պատանի կնոջ կարիք է զգում: Դրանում ոչ մի վատ բան չկա: Ամբողջ երկրում կանանց կազմակերպությունները զինվորների շրջանում հիանալի աշխատանք են կատարում՝ ծառայությունից ազատ ժամանակ նրանց հանգիստն ու զվարճությունները կազմակերպելով: Բայց դա դեռ բավական չէ: Զինվորը ցանկանում է զրուցել այնպիսի կանանց հետ, ովքեր հասկանում են այն, ինչ ինքը պատմում է զինվորական կյանքի դժվարությունների մասին: Այդ աշխատանքի մեջ ներգրավված կանայք պետք է հասկանան, որ թեյ և համեղ բլիթներ բաժանելն իրենց կամավոր աշխատանքի ամենակարևոր մասը չէ: Տղամարդիկ ոչ միայն հանգստի, այլև կանանց հասարակության ազնվացնող ազդեցության կարիքն են զգում: Այն կանայք, ովքեր ընդունակ են հասկանալու այդ ճշմարտությունը, խոր բավականություն են զգում, երբ զգում են, որ հենց իրենց ազդեցության շնորհիվ էր, որ շատ զինվորներ չշեղվեցին ճիշտ ճանապարհից:

Հայտնի է, որ անցյալ պատերազմի ընթացքում վիրաբուժությունն ու հոգեբուժությունը հսկայական առաջընթաց ապրեցին: Սակայն հոգեբանական բազմաթիվ և կարևորագույն խնդիրներ դեռևս իրենց լուծմանն են սպասում: Վաղուց ի վեր հայտնի է, որ մարդն իր սեռական եռանդին կարող է այնպիսի ուղղություններ տալ, որոնք ստեղծագործական են, բայց ոչ վերարտադրողական: Հենց դա էլ տեղի ունի այն ժամանակ, երբ, օրինակ՝ ատաղձագործը նապաստակների համար վանդակ է պատրաստում, նկարիչը կտավ է ստեղծում, իսկ ռադիոսիրողն իր առաջին ընդունիչն է սարքում: Այդ գործընթացը սուբլիմացիա անունն է ստացել: Նման դեպքերում սեռական եռանդի ուղղության փոփոխությունը անգիտակցաբար է կատարվում: Բայց կա նաև մեկ այլ, գիտակցական գործընթաց, որը գիտական ուսումնասիրություն է պահանջում: Դա ձևափոխման գործընթացն է: Այս դեպքում սեռական եռանդը գեներատիվ (մանկածնական) ուղիներից գնում է դեպի վերարտադրական (ռեգեներատիվ) ուղիներ: Հիշեցնենք դոկտոր Լոուրենս Բրաունի խոսքերը. «Կենսականորեն կարևոր սեռական եռանդը ռեգեներատիվ նպատակներով օգտագործելը օրգանիզմի ֆիզիկական վիճակում զարմանալի փոփոխություններ է առաջ բերում: Այդ փոփոխություններն ակնհայտ են դառնում արդեն կարճ ժամանակ անց: Օրգանիզմի ֆիզիկական վիճակի բարելավումը նպաստում է մտավոր աշխատանքի ակտիվացմանն ու նրա մա-

կարդակի բարձրացմանը, իսկ դա, իր հերթին, հանգեցնում է հոգեկան հավասարակշռվածության»:

Հավասարակշռվածություն: Մարմինը, միտքն ու հոգին ներդաշնակ հարաբերակցության մեջ են գտնվում: Մի՞թե սա չէ մարդու բարձրագույն իդեալը: